

DAVASIZ YARGILAMA OLMAZ

GİRİŞ

Bir eylemin cezalandırılabilmesi/yargılanabilmesi için o eylemin iddianameye konu olabilmesi gerekir. O eylem iddianameye konu edilmediği zaman o eylem veya eylemler için yargılama/cezalandırılma yapılamaz. Bu ilkeye Davasız Yargılama Olmaz ilkesi denilir. Dava iddianamenin kabulü kararıyla başlar. **“hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verilir”** (m.225 CMK/1); **Mahkeme fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir.**(CMK225/2) hükmü davasız yargılama olmaz ilkesinin dayanağıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225. maddesinde; hükmün, iddianamede unsurları açıklanan suça ilişkin eylem(ler) ve sanık hakkında verilebileceği öngörülmektedir. Ceza davası, Kara Avrupa'sında, yer alan çoğu ülkelerde, kamu adına savcılık makamınca açılır. Bu, ceza davasının kamusalılığı ilkesinin sonucudur. Türk sistemi de böyledir. Ülkemizde, kamu/devlet adına ceza davasını açma görevi, Cumhuriyet Savcısı tarafından yerine getirilmektedir.(CMK170) Davasız yargılama yapılamaması başka bir söyleyişle **“davasız yargı olmaz”** ilkesi, mahkemenin açılmamış bir davaya bakmasını yasaklamaktadır. Davasız yargılama yapılamaması ilkesinin iki unsuru bulunmaktadır. Bunlar kişi ve eylem öğeleridir. Ceza yargılamasında, Cumhuriyet savcısı suç işlediği şüphesi ile hangi kişi hakkında ceza davası açmış ise, o kişi hakkında yargılama yapılarak karar verilebilir. Şüpheli ya da sanık sıfatıyla dava açılmamış kişi hakkında yargılama yapılamaz ve karar verilemez. Davasız yargılama yapılamaz ilkesinin ikinci öğesi ise **“eylem”** ile ilgilidir. Söz konusu ilke gereği, Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmak için düzenlediği, suçlama belgesinde (iddianamede), açıklanan eylem ya da eylemler ile ilgili olaylar yargılamanın konusunu oluşturur ve bu maddi olaylar hakkında son karar (hüküm) verilebilir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu ve Ceza Daireleri de davasız yargılama olmaz ilkesi ile ilgili birçok karar vermiştir. Örneğin Yargıtay eylemlerle ilgili açılmış bir dava bulunmadan ek savunma ile yetinilerek hüküm kurulmasını yasaya aykırı görmüştür.

A. GENEL OLARAK DAVASIZ YARGILAMA OLMAZ İLKESİ

Bir fiilin yargılanmasına başlanabilmesi için, kural olarak, o fiilin suç teşkil ettiğinin ve failin cezalandırılması gerektiğinin ileri sürülmesini ifade eden ilkeye **davasız yargılama olmaz ilkesi** denmektedir. Kanunumuzda, kovuşturma evresinin başlaması iddianamenin kabulüne bağlıdır.(m.175 vd. CMK); **“hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verilir”** (m.225 CMK/1); **Mahkeme fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir.**(CMK225/2) hükmüne yer vermekle bu ilkeyi açıkça ifade etmiş olmaktadır¹. Tarihsel süreç içerisinde, muhakeme makamlarının aralarındaki ilişki bakımından benimsenen üç temel sistem mevcuttur². Davasız muhakeme ilkesi, bu sistemlerden ilki olarak kabul edilen *itham* sisteminin benimsenmesiyle ortaya çıkan bir ilkedir. Önceden devletin itham hakkı bulunmazken itham hakkı suçtan zarar görene veya yakınlarına aittir.

Ortaçağ'da otoriter devletlerin kurulmasıyla itham sistemi yerini, tahkik sistemine bırakmıştır. İtham sisteminin tam tersi özellikleri taşıyan tahkik sistemi, ferde hiçbir hak tanımayan ve hâkimin haber aldığı ise kendiliğinden el koyabilmesi imkânı tanıyan bir sistemdir. 1789 Fransız ihtilali'nin ardından ferdiyetçi ve

¹ ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/SIRMA Özge/KIRIT Yasemin F. Saygılar/ÖZAYDIN Özdem/AKCAN Esra Alan/ERDEN Efser, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.147, Ankara, Temmuz 2013

² Yargılama makamının iddia ve savunma karsısındaki durumu bakımından üç temel sistemden söz edilir. Bir kimsenin fail olarak cezalandırılması için başka bir kimse tarafından itham edilmesini ve itham edenin failin suçlu olduğunu ispat etmesini öngören sisteme itham sistemi denir. Sistemin temel özellikleri şunlardır: Hâkimin harekete geçmesi için ithama ihtiyaç vardır. İtham hususunda herkes serbesttir. Ceza muhakemesi, medeni muhakemeye benzer. Taraflar eşit durumdadır, bunun sonucu olarak sanık mahkûmiyet hükmü kesinleşinceye kadar tutuklanamaz. Hâkim delil toplamakla serbest olmayıp tarafların ortaya koyacağı delillerle bağlıdır. Mahkeme bastan sona kadar açıktır, sözlüdür ve çelismelidir. İtham sistemi, ferdiyetçi ve liberal düzenle ilgili bir sistemdir. Ortaçağ otoriter devletlerinin kurulmasıyla, itham sistemi yerini tahkik sistemine bırakmıştır. Tahkik sistemi, toplum menfaatinin fert menfaatinden üstün tutulduğu, hakikatin araştırılması esasına dayanan ve muhakeme makamının sadece yargılama makamı olduğu sistemdir. Sistemin ana vasıfları; hâkimin haber aldığı ise kendiliğinde el koyabilmesi, hâkimin delilleri toplama konusunda serbest olması, muhakemenin her safhasının gizli ve çeliskisiz olması, sanık ile onu itham eden hâkim arasında eşitlik olmamasıdır. İşbirliği sistemi ise, hukuk devleti fikrinin gelişmesiyle birlikte iddia, müdafaa ve yargılama makamlarının birlikte çalışarak maddi gerçeğe ulaşmaları amacını taşıyan sistemdir. İşbirliği sisteminde hâkim kendiliğinden ise el koyamaz; bir iddiaya ihtiyaç vardır. Hâkim tarafların delilleriyle bağlı değildir. Sanık bir muhakeme objesi değil, bazı hakları ve yükümlülükleri olan bir muhakeme sujesidir.

(Kunter/Yenisey/Nuhoglu, a.g.e., s. 68 vd; Öztürk/Erдем, a.g.e., s.186vd.).

demokratik etkinin neticesinde *tahkik sistemine* tepki olarak doğan ve bugün hukuk sistemimizde geçerli olan *is birliği sisteminde* ise, ithamın yalnızca fert tarafından değil, onun yanında devletin resmi memurları tarafından da yapılabilmesine olanak tanınmıştır. Hâkimin itham olmaksızın kendiliğinden ise el koyamaması ve itham hakkının devlete de tanınması neticesinde, itham görevini yerine getirmek için savcılık makamı kurulmuştur. Bugün hukuk sistemimizde tam olarak uygulanan davasız muhakeme olmaz ilkesi gereğince, toplumsal iddia makamı olan Cumhuriyet savcısının *ithamı* olmaksızın mahkeme kendiliğinden işe el koyamaz. Davasız muhakeme ilkesinin neticesi olarak, kamu davasını açma görevi Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir; kamu davasını açan belge olan *iddianamede* şüphelinin kimliği ve yüklenen suç oluşturulan olaylar mevcut delillerle ilişkilendirilerek gösterilir(CMK. m.170); iddianamenin kabulü ile birlikte başlayan kovuşturma aşamasında (CMK. m.175), yalnızca iddianamede gösterilen kişi ve eylem hakkında yargılama yapılabilir (CMK. m.225). Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225 inci maddesinde "*Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin fiil ve fail hakkında verilir*" denilmek suretiyle davasız muhakeme olmaz ilkesi vurgulanmıştır³.

Hata, dava açıldıktan sonra, sanığın yeni suçlarının ortaya çıkması veya yargılama esnasında bir suç işlemesi halinde dahi mahkeme doğrudan yargılamaya başlayamaz. Bununla birlikte yargılama esnasında iddianameye konu eylemi bir baksa kişinin gerçekleştirdiği anlaşıldığı takdirde, mahkeme kendiliğinden o kişiyi davaya dâhil edemez. Bu gibi hallerde Cumhuriyet savcısının yeni eylemler hakkında soruşturma yapması ve iddianame düzenlemesi gereklidir. Davasız muhakeme ilkesi gereğince, mahkeme iddianamede belirtilen kişi ve fiil ile bağlı olsa da, fiilin hukuki yorumunda tamamen bağımsızdır (CMK. m.225/2).Mahkemenin, iddianamede belirtilen eylemin hukuki nitelendirmesini iddianameden belirtilenden farklı takdir ettiği durumda, ilk olarak sanığın hukuki niteliğinin değişmesinden dolayı

³ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225'inci maddesi gerekçesinde "*Mahkeme dava edilmeyen bir fiil hakkında kendiliğinden yargılama yapamaz ve hüküm veremez. Bunun doğal sonucu, iddianamede gösterilen fiil hakkında hüküm kurulmasıdır. Hükümün konusunu, iddianamede sınırları belirtilerek dava nedeni yapılan maddi olay(fiil) oluşturur. Diğer bir anlatımla, kamu davasının konusu ile hükümün konusu maddi olay (fiil) bakımından aynıdır. Hüküm, iddianamede gösterilen sanık ve ona yüklenen fiil hakkında kurulur. Ancak mahkeme, fiilin hukuki yorumunda, değerlendirmede tamamen serbesttir; iddia, savunma mahkemeyi bağlamaz. Mahkeme aynı fiili baksa surette yorumlayabilir*" denilmek suretiyle davasız muhakeme olmaz ilkesine vurgu yapmıştır. Gerekçeden de açıkça görüldüğü üzere, davasız muhakeme olmaz ilkesinin sonucu olarak, mahkeme dava edilmeyen bir eylem hakkında kendiliğinden yargılama yaparak hüküm veremeyecektir. Yapılan yargılamanın ve bu yargılama faaliyeti sonucu verilecek hükümün konusunu daha önce iddianamede belirtilen maddi vaka ile iddianamede belirtilen kişi oluşturacaktır.

haberdar edilmesi ve ek savunmasını yapabilmesi için kendisine süre verilmesi gerekir (CMK.m226). Davasız muhakeme olmaz ilkesinin kişi ve eylem unsurları nedeniyle, Cumhuriyet savcısının hakkında dava açmadığı kişi ve iddianameye konu etmediği eylem hakkında yargılama yapılamaz. Bu nedenle, ilke, etkin ve verimli bir soruşturmayı da zorunlu kılmaktadır. Şüphelinin, kim olduğu belirsizliğe yol açmayacak şekilde iddianamede belirtilmelidir. İddianameye konu eylemlerin ne olduğu açık ve net bir şekilde belirtilmeli, iddianameye konu eylem somutlaştırılmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, şüpheliye isnat olunan suçun belirsiz, netlik taşımayan ifadelerle belirtilmiş olması halinde, adil yargılama ilkesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170'inci maddesi, içerik itibarıyla iddianamede bulunması gereken unsurları düzenlemiş, 170/4'üncü maddesi iddianameye konu eylemin somutlaştırılması zorunluluğuna vurgu yapmış ve 174'üncü maddesi de kanunda belirtilen unsurları taşımayan bir iddianame ile kamu davasının açılmayacağını düzenleme altına almıştır. Anılan hükümler, davasız muhakeme olmaz ilkesinin bir sonucu olmakla birlikte, ilkenin uygulanmasını güvence altına alma niteliğini de taşımaktadırlar. Bu kapsamda, iddianamenin iadesi müessesinin, soruşturma evresinde de geçerli olan davasız muhakeme olmaz ilkesine, Cumhuriyet savcısı tarafından uyulmasını sağlayıcı bir fonksiyonu da bulunmaktadır. Davasız muhakeme ilkesinin sanığın haklarını koruma işlevi bulunmaktadır. Öncelikle, sanık kendini itham edenden farklı bir muhakeme makamı tarafından yargılanacaktır. Sanık hakkındaki itham, bir başka makamın süzgecinden geçecektir. Bu bağlamda, ilke, hâkimlerin tarafsızlığı anlamında da bir güvence teşkil etmektedir. Zira itham eden ve yargılayan makamların aynı olması halinde, tarafsızlıktan söz edilemeyeceği tereddütsüzdür. Bununla birlikte, sanık, hakkında bir itham olmaksızın yargılanamayacaktır. İlke sayesinde, duruşmaya tanık olarak çıkan birinin kendini bir anda sanık konumunda bulmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Sanık, kendisine yöneltilen itham dışında bir başka ithamdan dolayı yargılanamayacaktır. İddia ile bağlılık olarak ifade edilebilecek bu netice, savunma hakkının da güvencesini teşkil etmektedir. Yargıtay, kamu davasını açan belgede hangi eylemin yargılanmasının istenildiğinin açıklıkla belirtilmemiş olmasını⁴, farklı

⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu E.1982/8-316 K.1982/371 T.18.10.1982 kararında; "Ceza yargılamasının konusu suç işlendiği iddiası üzerine fertlerin hayatlarından alınan belli bir kesitin ceza hukuku ve ceza yargılaması hukuku bakımından değerlendirilmesidir. Dava açılmakla iş savcının elinden çıkar ve mahkeme bağımsız bir şekilde davayı çözer. Mahkeme davasız yargılama olmaz ilkesi uyarınca yargılama yapar. Hangi eylemden ötürü dava açılmışsa ve hangi sanıklar yargılanmak isteniyorsa, ancak onları yargılar. Bu belirleme, kişilerin (sanıkların) ve eyleminin belirlenmesi biçiminde yapılacaktır. Dava açılırken, eylemin sınırları savcı tarafından çizilecektir. Savcının dava açan belgesinde (iddianame veya taleptenamede) hangi eylemin yargılanmak istendiği kesinlikle

suç tiplerini oluşturan fiiller için ayrı ve bağımsız dava açılmamasını⁵ davasız muhakeme olmaz ilkesine aykırılık nedeniyle bozma sebebi olarak değerlendirmiştir⁶.

Şimdi davasız yargılama olmaz ilkesinin dayanağı olan CMK 225 deki kavramlara ve bu kavramların davasız yargılama olmaz ilkesi ile ilişkisine bakalım.

1. Hüküm

Hüküm, yargılama mahkemenin, önüne getirilmiş olan davayı çözen karardır. Uyuşmazlığı doğrudan doğruya çözdüğü için, mahkemenin bu kararı, ara kararı olmayıp, son karardır. Yasa buna “hüküm” demektedir(5271 sayılı CMK(m. 223). Ceza Yargılama Kanunu’nda; “duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra, ‘hüküm’ verilir” denmektedir(m. 223/1). Görülüyor ki yasada, mahkemenin duruşmaya son veren kararı anlamında bu karara “hüküm” adı verilmektedir. 5271 sayılı Ceza Yargılama Kanunu da hangi kararların hüküm sayıldığını açıkça düzenlemiştir. Buna göre, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkumiyet, güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararları hükümdür (CMK m. 223/1).Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 5271 sayılı Ceza Yargılama Kanunu ile

anlaşılmalıdır. Maçka C. Savcılığı'nca düzenlenen 26.8.1980 gün ve 187-8 sayılı talepname içeriğinden, sanıklar hakkında 6136 sayılı Yasa'ya aykırı davranışta bulunmak suçundan da kamu davası açıldığının açıklıkla anlaşılmasına ve yerel mahkemece CMUK'un 259. maddesine uygun şekilde herhangi bir işlem yapılmadığı halde, bu suçtan dolayı da mahkûmiyet hükmü kurulması yasaya aykırı bulunduğundan, sanıklar vekilinin temyiz itirazlarının bu nedenle kabulü ile direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir”. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

⁵ Yargıtay (11) Ceza Dairesi E.2003/2625 K.2006/555 T.06.02.2006 kararında “Sanıklar Muammer Yılmaz ve Halil İbrahim Çakır hakkındaki 18.12.2000 gün ve 2000-152/KSR-60 sayılı Suç Duyurusu Raporu ile buna dayanılarak hazırlanan 29.01.2001 tarihli Gelirler Bölge Müdürlüğü mütalaasının "sahte fatura düzenlemek" suçuna ilksin olduğu halde 01.03.2001 günlü iddianame ile adı geçen sanıklar hakkında "sahte fatura kullanmak" suçundan; keza sanık Yıldız Sakın hakkında Adana Gelirler Bölge Müdürlüğü'nce düzenlenen 22.03.2001 gün ve 2001-01-3/VSR-19 sayılı inceleme raporu ile buna dayanılarak hazırlanan 28.05.2001 tarih ve 5380 sayılı mütalaanın "sahte fatura kullanmak" suçuna ilişkin olmasına rağmen, 01.06.2001 tarihli iddianame ile "sahte fatura düzenlemek" suçundan kamu davası açıldığı, 213 sayılı VUK'un 367. maddesi uyarınca dava şartı olan Defterdarlık ya da Gelirler Bölge Müdürlüğü mütalaasına uygun olarak açılmış davalar bulunmadığı gibi sahte fatura düzenlemek ve kullanmak fiillerinin ayrı ve bağımsız suçları oluşturduğu gözetilmeden, sanıklar Muammer ve Halil İbrahim'in sahte fatura düzenleyip kullanmak suçundan mahkûmiyetlerine, sanık Yıldız'ın ise iddianamede yer almayan sahte fatura kullanmak suçundan beraatına karar verilmek suretiyle, 5271 sayılı CMK'nın 225. maddesine (1412 sayılı CMUK'un 150 ve 257. md.) aykırı davranılması nedeniyle hükmün bozulmasına karar verildi.” <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

⁶ BAYKAL, Mine Güliz., 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun'da Kamu Davası'nın Açılması, İddianame'nin Unsurları ve İadesi, İstanbul 2010

yürürlükten kaldırılan 1412 sayılı Ceza Yargılama Kanunu'na göre hangi kararların hüküm (son karar) sayılacağını ayrıntılı bir biçimde açıklamıştır⁷.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225. maddesinde; hükmün, iddianamede unsurları açıklanan suça ilişkin eylem(ler) ve sanık hakkında verilebileceği öngörülmektedir. Ceza davası, Kara Avrupa'sında, yer alan çoğu ülkelerde, kamu adına savcılık makamınca açılır. Bu, ceza davasının kamusalılığı ilkesinin sonucudur. Türk sistemi de böyledir. Ülkemizde, kamu/devlet adına ceza davasını açma görevi, Cumhuriyet Savcısı tarafından yerine getirilmektedir.(CMK170) Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinin sonunda suçun işlendiğine ilişkin yeterli kanıt ulaşıldığı kanısında ise, iddianame adı verilen belgeyi (suçlama belgesini) düzenler ve bunu yargılamayı yapacak mahkemeye verir (CYK m. 170/2). Cumhuriyet savcısının hazırladığı iddianamenin (suçlama belgesinin), verildiği mahkemece kabulüyle kamu davası açılmış olur (CMK. 175/1). Aynı zamanda iddianamenin kabulüyle kamu davası açılmış olduğu için, kovuşturma evresi de başlar (CMK m. 175/1). Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, iddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması gerektiği belirtilmiştir (m. 175/4). Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225. maddesine göre ise, hükmün konusu, iddianamede öğeleri gösterilen suça ilişkin eylemlerdir. Hükmün konusunu, iddianamede sınırları belirtilerek dava konusu yapılan olay oluşturur. Mahkeme "Davasız yargılama olmaz" ilkesi uyarınca yargılamayı İddianamede açıklanan eylem ya da eylemler konusunda yapabilir. Mahkeme, sanığın, iddianamede ceza davasının konusu yapılmamış eylemlerini kapsayacak biçimde yargılama yapamaz. Yüce Yargıtay'ın yerleşik görüşüne göre de; hükmün konusu, iddianamede gösterilen eylem ve sanık olan kişiyle sınırlıdır. Mahkemeler, İddianame de gösterilen eylem ya da eylemlerle sınırlı olarak yargılama yapmak zorundadır. Bu nedenle Yüce Mahkemeye göre, verilecek son karar (hüküm), kim

⁷ CGK, 22. 11. 2005, 10-140/143: ". . . Yasamızın temyiz edilebilirlik için aradığı ilk koşul verilen kararın hüküm niteliğinde olmasıdır. 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinde ise; Beraat, Ceza verilmesine yer olmadığına, Mâhkumiyet, Güvenlik tedbirine hükmedilmesi, Davanın reddi, Davanın düşmesi Kararlarının hüküm olduğu belirtilmiş, maddenin son fıkrasında ise; "Adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı"nın **yasa yolu bakımından** hüküm sayılacağı vurgulanmıştır. Maddede sayılan hükümlerin verilme koşulları ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup, 6. fıkrada; "**Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine**" hükmolunacağı belirtilmiştir.

(. . .)

5237 sayılı TCK'da yaptırım olarak cezalar ve güvenlik tedbirlerine yer verilmiş, 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinde de güvenlik tedbirlerine hükmedilmesine ilişkin kararların hüküm sayılacağı açıkça belirtilmek suretiyle, tedbir kararlarının temyiz yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusundaki tartışmalar da sonlandırılmıştır".

hakkında ve hangi eylemden dolayı dava açılmışsa o konuyla sınırlı olacaktır⁸. Dava açıldıktan sonra sanığın yeni suçlarının ortaya çıkması durumunda, Cumhuriyet savcısının yeni bir iddianame düzenlemesi gerekir. Davasız yargılama yapılamaması ilkesi mahkemenin açılmamış bir davaya bakmasını yasaklar. Cumhuriyet savcısı bir eylemden dolayı ceza davası açmadıkça, mahkeme o eylemle suçla ilgili olarak yargılama yapamaz. Bu ilke, öğretide, “*davacı ve davanın olmadığı yerde, yargıç da yoktur*” biçiminde belirtilmektedir. Yine bu ilkeye göre, bir mahkeme, hangi sanık için ve hangi eylem(ler) iddianamede açıklanmışsa, o sanık ve o eylem(ler) için yargılama yapılabilir ve hüküm kurulabilir. Böylece, ceza davasının konusu ile hükmün konusu iddianamede açıklanan eylem(ler) ve kişi(ler)dir. Başka bir söyleyişle, Ceza davasının konusu ile hükmün maddi konusunun aynı şeyler olduğunu söyleyebiliriz. Kamu davasına konu olmayan eylem ya da eylemler hakkında mahkeme hüküm veremeyeceği için, hükmün maddi konusu, kamu davasının maddi konusu ile zorunlu olarak aynı olacaktır. Ancak, ceza davasının “*hukuki konusu*” ile hükmün “*hukuki konusu*” aynı olmayabilir. Çünkü mahkeme eylem(leri) nitelendirmede özgürdür. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 170. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendinde Cumhuriyet savcısının düzenleyeceği iddianamede şüphelinin kimliğinin gösterileceği belirtilmiştir. Bu nedenle, iddianamede, sanık (şüpheli) açıkça belli edilmektedir. Bundan dolayı, ceza yargılamasında, ceza davasının/hükmün konusunun kişi yönünden belirlenmesi kolaydır. Hükmün, hangi sanık hakkında kurulacağı, başka bir deyişle ceza davasının, kişi yönünden konusu, iddianameyle belirlenmektedir. Kişi (şüpheli/sanık), eylemi işleyip işlemediğinden bağımsız olarak iddianamede bazen gösterilmiş olabilir. Bu durumda, suçsuz olan bir kimse hakkında bir yargılama başlatılmış olur.

⁸ Bkz. CGK, 06. 11. 2007, 203/224; “hükmün konusu iddianamede gösterilen eylemdir. İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiilin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması yasaya aykırıdır. Bu bakımdan iddianamenin ayrıntılı olması, yüklenen suçun unsurlarını oluşturan fiil/fiillerin nelerden ibaret olduğunun hiçbir duraksamaya yer bırakmayacak biçimde açıklanması zorunludur. Böylelikle sanık; sorgusundan önce iddianame okunduğunda üzerine atılı suçun ne olduğunu anlamalı, buna göre savunmasını yapabilmeli ve kanıtlarını sunabilmelidir. Yüklenen suç açık ve net olarak belirlenmeli, savunma hakkı kısıtlanmamalıdır. Bu itibarla, sanık H.Ç. hakkında 14. 08. 2002 günü sahtecilik eyleminden dolayı yöntemine uygun biçimde açılmış bir dava bulunmadığı halde, bu hususta ayrı bir dava açılması sağlanmadan sözü edilen eylemden de sorumlu tutulup hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması isabetli görülmemiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının bu yönden de kabulü ile Özel Daire onama kararının kaldırılmasına, Yerel Mahkeme hükmünün, suç niteliğinin belirlenmesi ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasındaki yanlışlar nedeniyle bozulmasına karar verilmelidir.”

2. Eylem Kavramı

İddianamede açıklanan eylem ya da eylemler hükmün/ceza davasının konusudur. Ceza davası konusu olarak eylem kavramını tanımlamak zordur. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, eylemden ne anlaşılması gerektiği konusunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ceza Muhakemesi hukukunda “*eylem*” kavramı, tarihsel olarak failce yaşanmış ve dış dünyaya yansımış olaylardır. Ceza yargılamasının konusu ile ilgili olarak “*eylem*” deyince ne anlaşılması gerektiği konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, ceza yargılama hukuku bakımından eylem kavramından, iddianamede açıklanan tarihi olayın bütünü anlaşılması gerekir. İddianamede, Cumhuriyet savcısı işlenmiş olan eylem ya da eylemleri bireyselleştirerek belirtir. Eylem ya da eylemler iddianamede belirtilirken, ceza hukuku anlamında bir suç tipinin ve bunun öğelerinin açıklanması söz konusu değildir. Eylem belirtilirken, failin davranışının kimlere yönelik olduğu, ne zaman nerede yapıldığının gösterilmesi gerekir. Fakat, eylemin işlendiği yerin, zamanın, eylemin işlenme şeklinin suçun mağdurunun adının yanlış yazılması eylemin aynı olma durumunu ortadan kaldırmaz. İddianamede belirtilmeyen ve bireyselleştirilmeyen olaylar ceza yargılamasının (yargılanacak uyuşmazlığın) konusu olamaz. Yargılama makamı iddianamede belirtilen olay ya da olayları yargılayabilir. Başka bir deyişle mahkeme, iddianamede açıklanmayan eylem ya da eylemleri yargılayamaz ve hükme konu yapamaz. Tarihi görüşe göre; iddianamede olayın esası yeteri kadar belirtilmemiş olsa dahi, bu olaya ait doğal bir değerlendirme ile, yani nesnel (objektif) olarak bu olaya bağlanabilen bütün durumlar da bu tarihi olayı oluşturur. Türk ceza yargılaması hukukunda, öğretide, Kantar, “*dava ve hükmün konusu, iddianamede veya son soruşturmanın açılması kararında gösterilen maddi fiildir, tarihi hadise*”dir, demektedir. Görülüyor ki “*tarihi olay*” görüşüne göre, birbirleriyle ilişki içinde olan, birbirleriyle bağlantısı doğal sayılan olaylar, ceza davasının konusunu oluşturur. “*Tarihi olay*” görüşünden başka, “*hukuki ve normatif biçimde ele alınan olay*” ve “*davacının netice talebi*” gibi görüşler de ceza yargılamasının konusu olan eylemden ne anlaşılması gerektiği konusunu tartışmışlardır. Tüm görüşlerde ortak olan özellik, eylem deyince anlaşılması gereken, daha doğrusu ceza yargılamasının konusu, iddianamede yer alan olay ya da olaylardır. Ceza Yargılama Kanunu ceza yargılaması konusunu belirlemede ölçütün iddianame olacağını açıkça göstermektedir. Yasaya göre “*Hüküm, ancak iddianamede (...) gösterilen (...) fiil hakkında verilir*” (CYK m. 225/1). Görülüyor ki iddianamede belirtilen olay ya da olaylar ceza davasının konusunu oluşturmaktadır. Bu durumda, ceza yargılamasının konusu iddianamede gösterilen eylem(ler)in ne olduğu gözetilerek belirlenecektir. İddianamede gösterilen eylem

kavramını geniş anlamak gerekir. İddianamede, failce önceden yaşanan tarihsel olayın; bireyselleştirilerek tasvir edilip açıklanan dışa yansımış maddi olayın bütünü, ceza yargılamasının konusunu oluşturan eylem ya da eylemler olarak kabul etmek gerekir. Başka bir söyleyişle, iddianamede açıklanan maddi olayın bütünü içinde, ceza hukukuna aykırı düşen ve bu nedenle cezalandırılabilir nitelikte olan eylem(ler), ceza yargılamasının/hükmün konusu olacaklardır. Böylece, ceza yargılamasının/hükmün konusunu sınırlayan, iddianamede açıklanan dış dünyaya yansımış, maddi insan davranışlarından oluşan olayların bütünüdür. Yargılama makamı, bunların içinden cezai yaptırım konusu olanları açıklayıp yargılayacaktır. Daha doğrusu, mahkeme, cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianamede açıklanan tarihsel olay içinde kalan, tüm eylem(ler) i yargılamak zorundadır. İddianamede gösterilen olaylarla bağlantı içinde onun ayrılmaz parçası olan olaylar da, iddianamede gösterilmese de ceza yargılamasının konusunu oluşturur. İddianamede gösterilen olayla sonradan ortaya çıkan olay arasında *“bağlantı bulunup bulunmadığı ya da olayların bir bütünün parçası olup olmadığı yer, zaman, mağdur, nedensellik ilişkisi ve sosyal yönden iç içe geçmişlik gibi”* ölçütler gözetilerek belirlenecektir. İddianamede belirtilen olayın bütünü ve bu olayla sıkı bağlantı içinde olan ve sonradan ortaya çıkan tüm olaylar, hükmün konusunu oluşturur. Örneğin iddianamede belirtilen konut dokunulmazlığını bozma eylemine eksik kalkışmadan dava açıldığı halde, konut dokunulmazlığı bozma eyleminin tamamlandığı ortaya çıktığında, cezanın artırılması gerektiğinden, bu olayın hükme konu yapılması için sanığa ek savunma hakkı verilmesi yeterlidir (CMK m. 226/2). Hukuki açıdan bakıldığında ayrı bir suç görünümü veren sonradan ortaya çıkan olayla, yargılama konusu olayla ne kadar sıkı bağlantı içinde olurlarsa olsunlar, yeni bir iddianame düzenlenmeden hükmün konusu yapılamaz. Bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki hükmün/ceza davasının konusu, iddianamede açıklanan eylem ya da eylemlerdir. Cumhuriyet savcısının iddianame metnindeki, tarihi olay içinde yer alan tüm eylemler yargılamaya ve hükme konu olacaktır. Mahkemece, iddianamede, açıklanan eylemler nesnel olarak değerlendirilerek, yargılamanın konusu belirlenmelidir. Çünkü cezalandırılabilir nitelikte olan, iddianamedeki eylem(ler), yargılamanın nesnel ögesini oluşturur. Bu nedenle hükmün konusu, Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre, nesnel niteliktedir. İddianameyi düzenleyen Cumhuriyet savcısının amacı ya da iradesi gibi öznel ölçütler gözetilerek yargılamanın konusu belirlenemez. Yüce Yargıtay'ın yerleşik görüşüne göre, bir olayın açıklanması sırasında başka bir olaydan söz edilmesi o olay hakkında dava açıldığını göstermemekte, dava açılacak olayın açıkça ve bağımsız biçimde gösterilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı başka bir olaya bağımlı

ve dayalı olarak bir olaydan söz etmiş ise dava açma iradesi bu olay için söz konusu olamaz. Bir somut olayda(CGK, 13. 05. 1997, 1-76/114) *“parasını almak amacıyla tornavidayla göğsüne vurarak yaraladığı” “darbeler sonucu öldüğü”, “maktulün ceplerini aradığı ve cebinde bulunan paraları alarak”* biçiminde yağma suçunu oluşturan birden çok eyleme yer verilerek sanık hakkında iddianame düzenlenerek dava açılmıştır. Savunma ve yargılama da bu eylemlerle ilgili olarak yürütülüp hükümler kurulduğu halde, Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nca, iddianamede yağma suçu ile ilgili dava açıldığı görüşü yerinde bulunmayarak, ilk derece mahkemesinin direnme hükmünün bozulmasına karar verilmiştir. Yargıtayımız başka bir kararında (9.CD, 23. 09. 2008, 11514/10226); *“somut olayda 10.03.2006 tarihli iddianamenin anlatım kısmında sanığın üzerine atılı hakaret suçu açıklanırken trafik ekip otosunu yumrukladığının belirtilmiş olmasının mala zarar verme suçundan dava açıldığını göstermeyeceği”* gerekçesiyle ilk derece mahkemesince *“mala zarar verme”* suçundan kurulan hükmün bozulmasına karar vermiştir. Başka bir somut olayda(6. CD, 31. 01. 2007, 2006/11720, 2007/737) ise, *“geceleyin saat 21.30 sıralarında tavukları çalan şahsı tesbit etmek için müşterilerin bekledikleri bu sırada; şüphelilerden (T)nin daha önce ele geçirdiği anahtar ile işyerini açarak birlikte hırsızlık yapmak için içeriye girdikleri, burada tavukları çalmak için almak istedikleri bir sırada müşterileri hissetmeleri üzerine olay yerinden uzaklaştıkları”* biçiminde açıklanan eylemler nedeniyle, Cumhuriyet savcısınca düzenlenen iddianamede, sanıkların yalnızca hırsızlık eyleminden dolayı TCK’nın 142/2, 143, 43/1, 37, 53/1, 58/1, 63. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları istenmiştir. İlk derece mahkemesince yapılan yargılama sonunda, sanıklar hakkında yalnızca hırsızlık suçundan hüküm kurulmuştur. Yargıtay ceza dairesince, iddianamedeki anlatıma göre; *“sanıklar hakkında geceleyin işyeri dokunulmazlığını bozma suçundan da kamu davası açıldığının anlaşılması karşısında; TCK’nın 116/2-4 ve 119/1-c maddeleri uyarınca zamanaşımı içinde hüküm kurulmasının olanaklı bulunduğu”* kabul edilerek bu durum bozma nedeni yapılmamıştır.

3. Ceza Yargılamasının Konusu

Ceza yargılamasının konusu deyince, bir ceza davası açıldığı zaman, bu dava ile ilgili olarak mahkemeden ne istendiği, hangi kişi(ler) ya da olay(lar) yargılamaya konu olacak ve hükmün konusunu oluşturacak, bunlar akla gelmektedir. Bu nedenle, ceza yargılamasının konusu bir ceza uyuşmazlığıdır. Ceza yargılamasında, mahkeme, ancak bir ceza davası açıldığında, bu dava yoluyla önüne getirilmiş ceza uyuşmazlığı konusunda yargılama yaparak karar verebilir (CMK m. 225). Davasız

yargılama yapılamaması başka bir söyleyişle “*davasız yargı olmaz*” ilkesi, mahkemenin açılmamış bir davaya bakmasını yasaklamaktadır. Davasız yargılama yapılamaması ilkesinin iki unsuru bulunmaktadır. Bunlar kişi ve eylem öğeleridir. Ceza yargılamasında, Cumhuriyet savcısı suç işlediği şüphesi ile hangi kişi hakkında ceza davası açmış ise, o kişi hakkında yargılama yapılarak karar verilebilir. Şüpheli ya da sanık sıfatıyla dava açılmamış kişi hakkında yargılama yapılamaz ve karar verilemez. Davasız yargılama yapılamaz ilkesinin ikinci ögesi ise “*eylem*” ile ilgilidir. Söz konusu ilke gereği, Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmak için düzenlediği, suçlama belgesinde (iddianamede), açıklanan eylem ya da eylemler ile ilgili olaylar yargılamanın konusunu oluşturur ve bu maddi olaylar hakkında son karar (hüküm) verilebilir. Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen ceza davasında, iddianamede açıklanmayan eylem ya da eylemler, ceza yargılamasının konusu yapılamayacağı gibi, bu eylem ya da eylemler hakkında karar da verilemez. Ceza yargılamasının konusunu oluşturan ceza uyuşmazlığının da kişi ve eylem olmak üzere iki öğeden oluştuğunu söyleyebiliriz. İddianamede açıklanan dış dünyaya yansımış maddi olayın bütünü içinde yer alan cezalandırılabilir eylem(ler), davranış(lar) ceza yargılamasının nesnel öğesini oluşturmaktadır. Suçu işlediği konusunda yeterli şüphe bulunması nedeniyle Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianamede, “*şüpheli*” olarak gösterilen kişi ise ceza yargılama konusunun öznel öğesini oluşturur. Ceza yargılaması hukukunda her uyuşmazlık için ayrı bir yargılama yapılması temel ilkedir. Her eylem için ayrı bir soruşturma ve yargılama yapılarak ayrı bir karar verilecektir. Temel ilke bu olmakla birlikte birden çok ceza yargılaması konusunun (kişi ya da eylem yönünden) bağlantıya ilişkin yasa kuralları uyarınca, bir ceza yargılaması konusu yapılarak sonuçlandırılması olanaklıdır (CMK m. 8-11). Ceza yargılamasının konusunu oluşturan nesnel (maddi olay eylem) ve öznel (şüpheli ya da sanık-kişi) öğesinin aynı kalması kuraldır. Ceza yargılaması konusunun öznel öğesini oluşturan, iddianame ile hakkında ceza davası açılan kişi değişmemelidir. Yargılama sırasında, kovuşturma evresinde hakkında ceza davası açılan kişinin değil, tanıklardan birinin suçu işlediği ortaya çıkabilir. Bu kişinin yargılanabilmesi için, hakkında iddianame ile yeni bir dava açılması gerekir. Uygulamada buna ek iddianame adı verilmektedir⁹.

Hukuk devletinin gereklerinden biri, kişi güvenliğini sağlamaktır. Kişi güvenliği, dış ve iç tehditlerin ortadan kaldırılması şeklinde olabileceği gibi, hukuki anlamda kişinin iç huzurunu bozan ömür boyu sürebilecek belirsizlikler şeklinde de

⁹ Çınar, Ali Rıza, Hükümün Konusu Ve Eylemi Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi, TBB Dergisi, Sayı 84, 2009

olabilir. Tabiri caiz ise, Demoklesin kılıcının kişi üzerinde yaşam boyu durması, hukuki güvensizliği ortaya çıkaracaktır¹⁰.

Kişi güvenliğinin hukuki zeminde kendini gösterdiği durumlardan biri, non bis in idem ilkesi olarak ifade edilen aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz ilkesidir. Non bis in idem ilkesinin çıkış felsefesi, Demoklesin kılıcının sürekli olarak bir ceza tehdidi ile kişinin üzerinde asılı durmasının doğuracağı acıyı ortadan kaldırmaktadır¹¹. Bu ilkeye göre bir kişi hakkında daha önce bir eylemden dolayı dava açılmışsa veya bir eylemden dolayı dava açılmış ve kesin hüküm sonucunu doğurmuşsa o eylem hakkında başka bir dava açılmaz. Bu ilke sadece ceza davasını ifade ettiği için bir eylem hakkında daha önce ceza davası açılmış olması, aynı eylem hakkında hukuk davasının veya disiplin soruşturmasının açılmasına engel teşkil etmez.

Ceza hukuku ve ceza yargılaması hukuku alanında benimsenmiş olan bu prensip, aynı fiil nedeniyle fail hakkında bir yargılama yapılması ve faile bir ceza verilmesi demektir. Bir başka ifadeyle, aynı fiilden dolayı fail hakkında birden fazla yargılama yapılamayacağı gibi, birden fazla ceza da verilemez. Bu ilkeye 5237 sayılı TCK'nın 44. Maddesinde "Fikri İçtima" başlığı altında yer verilmiştir. Bu hükme göre, "İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır". Bundan başka, Ceza Muhakemesi Kanununun 172. Maddesinin 2. Fıkrasında düzenlenen, "Kovuşturmaya yer olmadığına dair verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz." Hükümü de, non bis in idem kurallını yasal çerçevede desteklemektedir.

Başta Anayasamız olmak üzere yazılı mevzuatta açıkça non bis in idem ifadesi yer almamaktadır. Ancak, bu ilke yine dolaylı olarak CMK'nun 223. maddesinin 7. fıkrasında, 'Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir' şeklinde yer almaktadır. Aynı şekilde uluslararası bir sözleşme olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7 numaralı Ek Protokolü'nün 4. maddesinin 1. fıkrasında, '*Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkûm edilemez*' şeklinde yer almaktadır. Bu ilke, İtalyan Ceza Muhakemesi'nin (İCMK)'nin 90. maddesinde de yer almaktadır. 90. Maddesi kısaca, '*Kanunun, istisna tuttuğu*

¹⁰Özen, a.g.e., s.389

¹¹ HEFFTER; Non bis in idem, 1873, s. 15. Leone'den Naklen, s. 325. LEONE, Giovanni; Trattato di Diritto Processuale Penale III, Napoli, 1961.

hükümler saklı kalmak koşuluyla, bir sanık, gıyabında olsa bile mahkûm olur veya beraat ederse, aynı fiil için tekrar bir ceza yargılaması yapılamaz şeklindedir¹².

Ceza yargılaması konusunu oluşturan bir eylem hakkında kesin hüküm verilmiş olması durumunda, aynı eylem hakkında yeniden dava açılmaz ve yargılama yapılamaz. Bir ceza davası sonucunda iki şekilde kesin hükme varılabilir. Birincisi, hükme karşı yasa yoluna gidilemeyecekse, *“biçimsel kesinleşme yoluyla”* kesin hükme ulaşılmış olur. İkincisi ise, hükümlerle maddi hukuka ilişkin hukuki sonuçlar, geleceğe yönelik olarak saptanmış ya da reddedilmişse, *“maddi kesinleşme yoluyla”* kesin hükme varılmış olur. Örneğin ceza yargılamasında verilen durma kararları, bir uyuşmazlığın hukuki sonuçlarını geleceğe yönelik olarak çözümlenmediği için kesin hüküm olarak değerlendirilemez. Maddi anlamda kesin hüküm için, biçimsel kesinleşme daima zorunludur. Ceza yargılaması konusu olan bir uyuşmazlık hakkında kesin hüküm bulunduğunu kabul etmek için, *“eylemin aynı”, “kişinin (sanığın) aynı”, “konunun (davanın) aynı”* olması gerekir. Yüce Yargıtayımız da kesin hükmün söz konusu olabilmesi için kişinin ve eylemin aynı olması gerektiğini kararlarında açıkça vurgulamıştır.

Eylem, uyuşmazlık konusu olan olaydır. Eylemin aynı olması, insan davranışı olan olayın aynı olmasıdır. Eylemin hukuksal nitelendirilmesi değildir. Örneğin *“önceden hırsızlık eyleminden dolayı dava açılması ve kesin hüküm verilmesi durumunda, sonra yağma eyleminden dolayı dava açıyorum”* denilemez. Burada kesin hükümlerle eylem saptanmıştır. Mahkeme, önüne getirilmiş eylemi her bakımdan incelemiş ve ona bir hukuksal tanı koymuştur. Bu demektir ki bütün öteki hukuki nitelendirmelere uymadığını kabul etmiştir. Bu nedenle aynı eylemin bir başka şekilde nitelendirilmesi ile dava açılmaz.

Sanığın aynı olmasından amaç, aynı kişi için aynı eylemden dolayı dava açılmaz. Bu demektir ki aynı eylemden dolayı bir kişi hakkında kesin hüküm varsa (örneğin beraat veya mahkumiyet) yeniden dava açılmaz.

Konunun (açılan davanın) aynı olması demek, önceki davanın ceza davası olması demektir. Başka bir söyleyişle konunun aynı olması demek, iki davanın da ceza davası olması demektir. Biri ceza davası diğeri tazminat davası ise, konular aynı demek değildir.

Bir eylemden ceza davası açılmış ise, aynı kişi ve eylem için bir ceza davası daha açılması kabul edilemez. Bu da yargılama birliği ilkesinin bir sonucudur. Uyuşmazlık bir mahkemenin önündedir. Bu mahkeme yargılama organı adına yargılama yapmaktadır. Başka bir mahkemenin bu organ adına görevlendirilmesi

¹² Bozyel, Hafit, Uluslararası Ceza Hukukunda Non Bis İn İdem Kavramı, Yüksek Lisans Ödevi, İstanbul, 2013

gereği yoktur. Bu gereksiz olduğu gibi, aynı zamanda sakıncalıdır. İki mahkemenin aynı eylemle ilgili davaya bakması ekonomik olmayan bir davranış olur. Daha önemlisi de, birden fazla mahkeme aynı kişinin aynı eylemi bakımından farklı kararlara varabilirler. Bu nedenle, bir eylem hakkında ceza davası açılmış ise, başka bir dava açılmamalıdır; açıldığında da reddedilmelidir (CMK m. 223/7).

Yüce Yargıtayımız bir kararın da(CGK, 08. 10. 2002, 10-199/347) bir kimse hakkında bir eylemden dolayı bir ceza davası açıldıktan sonra, aynı eylemden dolayı aynı kişi hakkında ceza davası açılmayacağını açıkça belirtmiştir. Birinci dava ile yargılama sürerken ikinci defa açılan davanın reddine karar verilmesi gerektiği kararda açıklanmıştır. Yargıtayımız başka bir kararında da(4. CD, 21. 02. 2006, 3855/3776) *“Sanık hakkında ruhsatsız fırın işletmesi nedeniyle yapılan mühürleme ve mühür bozma eylemlerinin Pendik 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2003/241 esas ve 2003/280 karar no.lu dosyalı ile aynı olduğu ve tek eylem bulunduğu halde birden fazla kamu davası açıldığı anlaşıldığından 27.2.2003 tarihinde sonradan açılan ikinci davanın 5271 sayılı CMK'nın 223/7. maddesi uyarınca reddine karar verilmesi zorunluluğu, bozmayı gerektirmiştir”* demektedir.

Ne bis in idem ilkesi, yargılamanın yenilenmesini gerektiren hallerde davanın yeniden açılmasını engellemez. İddianame, olaylar arasında hukuki bir kesinti meydana getirir ve iddianameden sonra devam eden olaylar artık başka bir ceza yargılamasının konusunu oluşturur. Bu nedenle, devam eden hareketler, kesin hükme dahil sayılmaz; bunlar, yeni bir yargılamanın konusu yapılabilir. Hukuki kesintiden sonraki eylemler, kendi aralarında zincirleme suç (TCK m. 43) kapsamında değerlendirilebilir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da(CGK, 11. 03. 2003, 8-325/28) iddianame ile dava açıldıktan sonra hukuki kesinti olacağından, devam eden eylemler ayrı bir suç oluşturacağı için, önceki ve sonraki davaların ayrı eylem sayılacağını kararında açıkça belirtmiştir.

4. Eylemin Değerlendirilmesinde Mahkemenin Yetkisi

Ceza Yargılama Kanunu'nun 225. maddesinin ikinci fıkrası ile ilgili olan *“suçun değerlendirilmesinde mahkemenin yetkisi”* başlığı, söz konusu fıkra içeriği ile örtüşmemektedir. Doğrusu, ikinci fıkradaki düzenlemede olduğu gibi *“eylemin değerlendirilmesinde mahkemenin yetkisi”* biçiminde olmalıydı. Mahkeme, iddianamede gösterilen fail ya da failer hakkında ve o failin ya da failerin yine iddianamede gösterilen eylem ya da eylemleri hakkında yargılama yapabilir ve hüküm verebilir. Mahkemeyi bağlayan, sınır *“davasız yargılama olmaz”* ilkesinin sınırıdır. Mahkeme, kimin hakkında dava açılmışsa (sanık ya da hangi eylemden

dolayı dava açılmışsa) o konuyla sınırlı olarak karar verir. Bu nedenle, kamu davasının konusu ile hükmün konusu, maddi olay bakımından aynıdır. Ceza Yargılama Kanunu'nun 225. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, yargılama makamı olan mahkeme, iddianamede açıklanan eylem(ler)in nitelendirilmesinde, iddia ve savunmalara bağlı değildir. Bu "*maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin*" bir sonucudur. İddianamede gösterilen eylemin hukuki nitelendirilmesi yapılırken, suçun hukuki niteliğinin değişmesi durumunda, sanığa bu konuda ek savunma hakkı verilir (CYK m. 226/1-3). Örneğin iddianamede eylem hırsızlık olarak nitelendirildiği halde, mahkeme yağma kabul edebilir. Yüce Yargıtay, (2. CD, 21. 02. 2007, 2006/7844, 2007/2461 sayılı kararında) "*sanık hakkında geceleyin konut dokunulmazlığını bozmaya teşebbüs suçundan cezalandırılması için kamu davası açıldığı halde, sanığa ek savunma hakkı verilmeden tamamlanmış eylemden*" ceza verilmesini yasaya aykırı bularak ilk derece mahkemesinin kararının bozulmasına karar vermiştir. Nitelik değişikliği sanığın yararına da olsa, sanığa ek savunma hakkının verilmesi gerekir. Mahkeme, ek savunma verdikten sonra değişen suçtan hüküm kurmakla yetinmeli, iddianamede nitelendirilen suçtan ayrıca hüküm kurmamalıdır. Yüce Yargıtay(4. CD, 28. 11. 2007, 2006/6569, 2007/10075), sanığın eylemi görevliyi yaralama olarak kabul edilerek hükümlülük kararı verilmesine karşın, aynı eylemin görevliye direnme niteliğinden beraatına karar verilmesini yasaya aykırı bularak verilen hükmü bozmuştur¹³.

5. KONU İLE İLGİLİ YARGITAY KARARLARI

5271 Sayılı CMK'nun 225/1.maddesine göre hükmün konusunun iddianamede gösterilen eylemle sınırlı olduğunun belirtilmiş olması karşısında, sanık hakkında iddianame içeriğine göre, 30.05.2005 tarihli suç tespit tutanağı hakkında dava açıldığı halde sonradan dosyaya getirilen ve yakınan kurum görevlilerince düzenlenen 15.07.2005, 28.08.2005 ve 05.09.2005 tarihli suç tutanaklarında belirtilen eylemlerle ilgili açılmış bir dava bulunmadığı halde, ek iddianame düzenlenerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerektiği gözetilmeden, ek savunma hakkı verilmekle yetinilerek sanık hakkında tayin olunan cezadan 5237 sayılı TCK.'nun 43.maddesi gereğince artırım yapılması,**(2.CD'NİN 28.01.2008 tarih ve 2009/7841, 2010/8350)**

Hükmün konusu iddianamede gösterilen fiilden ibaret olup, sanık hakkında 30.03.2007 tarihli iddianame ile; işlediği bir suçtan yakalandığında Jandarma görevlilerine işgal kabiliyeti bulunmayan S... M..., adına düzenlenmiş kimliği ibraz

¹³ Çınar, Ali Rıza, Hükmün Konusu Ve Eylemi Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi, TBB Dergisi, Sayı 84, 2009

ederek ve nüfus cüzdanının kendisine ait olduğunu söyleyerek memura yalan beyanda bulunmak suçundan kamu davası açılmış olup sanığın 08.03.2007 tarihli Jandarmadaki ve Ankara C.Savcılığı'ndaki aynı tarihli A... D..., sahte ismiyle şüpheli olarak ifade vermesi eylemi ile ilgili açılmış bir dava bulunmadığı gözetilmeden iddianame dışına çıkılarak dava konusu yapılmayan anılan suçtan sanığın mahkumiyetine karar verilmek suretiyle hüküm tarihinde yürürlükte bulunan 5271 sayılı CMK. nun 225. maddesine aykırı davranılması yasaya aykırı, **(11.CD'nin 09.03.2011 tarih ve 2008/1721-2011/1341 sayılı kararı)**

5271 sayılı CMK.nun 225. maddesi uyarınca hükmün konusu, duruşmanın neticesine göre iddianamede gösterilen fiilden ibaret olup, kamu davasının kaçakçılık suçu ve vergi tekniği raporlarına uygun olarak 2001, 2002 ve 2003 takvim yıllarında "sahte fatura düzenlemek" suçlarından açıldığı ve her bir yılın birbirinden bağımsız ayrı suçları oluşturduğu gözetilmeden ve hangi yıla ilişkin hüküm kurulduğu da gösterilmeden yazılı şekilde tek suçtan karar verilmesi,**(11.CD'nin 27.04.2010 tarih ve 2011/632-2011/2271 sayılı kararı)**

1412 Sayılı CMUK. nun 150 ve 257. (5271 Sayılı CMK. nun 225.) maddesine göre hükmün konusu iddianamede gösterilen eylemden ibaret olup, bunun dışına çıkılarak açılmayan davadan hüküm kurulamayacağından, 25.03.2003 tarihli iddianamede, sanıkların müşterileri İsrail'e götürerek iş bulacaklarını vaat ederek kişi başına 2000 ABD doları almak suretiyle dolandırdıkları, müşterileri oyalayarak ve vize işlemlerini geciktirmek suretiyle dolandırıcılık suçunu işlediklerinden bahisle 765 Sayılı TCK. nun 504/4,80. maddeleri uyarınca cezalandırılmalarının istendiği, 13.09.2004 tarihli kesinleşen hükümde de yurt dışına işçi olarak götürecekleri vaadiyle dolandırıcılık suçu işledikleri kabul edilerek sevk maddeleri gibi cezalandırıldıklarının anlaşılması karşısında; **(11.CD'nin 06.12.2010 tarih ve 2010/14645-2010/13915)**

Hükmün konusu iddianamede gösterilen fiilden ibaret olup, sanık hakkında 02.06.2004 tarihli iddianame ile; işlediği bir suçtan yakalandığında adli makamlara kardeşi S... C..., kimlik bilgilerini kullanmak suretiyle memura yalan beyanda bulunmak suçundan kamu davası açılmış olup sahte nüfus cüzdanı kullanmak suçundan açılmış dava bulunmadığı gözetilmeden iddianame dışına çıkılarak dava konusu yapılmayan nüfus cüzdanında sahtecilik suçundan sanığın mahkumiyetine karar verilmek suretiyle hüküm tarihinde yürürlükte bulunan 5271 sayılı CMK. nun 225. maddesine aykırı davranılması, **(11.CD'nin 04.11.2010 tarih ve 2008/1261-2010/12243 sayılı kararı)**

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 05.03.2002 gün ve 28/179 sayılı kararında da açıklandığı üzere, 5271 sayılı CMK.nun 225. maddesi uyarınca hükmün konusu duruşmanın neticesine göre iddianamede gösterilen fiilden ibaret olup, Manisa Cumhuriyet Başsavcılığının 29.08.2005 tarih ve 5886/2149/200 sayılı iddianamesi ve Manisa Ağır Ceza Mahkemesinin 02.09.2005 gün ve 390/240 sayılı görevsizlik kararı ile, T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü İzmir Gelirler Bölge Müdürlüğü'nün 11.06.2005 gün ve 003086 sayılı Gelirler Bölge Müdür V. Akif Y... imzalı mütalaası ve vergi suçu raporuna uygun olarak sanık hakkında, 2003 takvim yılında "sahte fatura kullanmak" ve aynı takvim yılında "muhteviyatı itibariyle yanıltıcı fatura düzenlemek" suçlarından kamu davalarının açıldığı ve bu suçların birbirlerinden ayrı ve bağımsız suçlar olduğu gözetilerek iki ayrı hüküm kurulması gerekirken gerek kısa, gerekse gerekçeli kararda iki ayrı suçun varlığı kabul edildiği halde hangi suçtan hüküm kurulduğu belirtilmeksizin tek mahkumiyet kararı verilmesi, **(11CD'nin 15.04.2010 tarih ve 2007/8095-2010/4679 sayılı kararı)**

Ayrıntıları Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 24.03.1998 gün, 50/105, 01.06.1999 gün, 137/146, 10.10.2000 gün, 175/193, 23.10.2001 gün, 226/227 ve 30.05.2006 gün 173/145 sayılı kararlarında ve benzer nitelikteki içtihatlarında açıklandığı üzere; 5271 sayılı CMK.nun 225. (1412 sayılı CMUK.nun 257 ve 150.) maddesi uyarınca hükmün konusu, duruşmanın neticesine göre iddianamede gösterilen fiilden ibaret olup, bir olayın açıklanması sırasında başka bir fiilden bahsedilmesi o konuda da dava açıldığı anlamına gelmeyeceği, Muş Cumhuriyet Başsavcılığının 25.03.2004 havale tarihli ve 2002/1126 esas sayılı iddianamesinde, "sanıkların baba oğul oldukları ve il merkezinde bulunan E... market isimli işyerini işlettikleri sanık M...'in suç tarihinde dosya içerisinde fotokopisi mevcut 17.01.2001 tarih Z3164943 Seri Nolu A.... Muş Şubesinde verilme 1.820.000.000 TL bedelli çek ile müşteriden hurma satın aldığı alınan bu hurmaların E... Markette satıldığı çeki ait banka hesabının sanık R... adına olup sanık M... çek hesabı üzerinde yetkisinin bulunmadığı babasına ait çeki sanık M...'in imzaladığı, müşteki vekilleri aracılığı ile icra takibine girilmesi üzerine sanık R...'in imza inkarında bulunmak suretiyle borçtan kurtulmaya çalıştığı böylelikle sanıkların iştirak halinde dolandırıcılık suçunu işlediklerinden bahisle TCK 64/1 delaletiyle 503/1, 522.maddeleri gereğince cezalandırılmaları" istemi ile sanıklar hakkında sadece "dolandırıcılık" suçundan kamu davası açıldığı ve Muş Asliye Ceza Mahkemesince sanık M...'in "resmi evrakta sahtecilik" sanık R...'in ise "dolandırıcılık" suçundan cezalandırılması gerektiğinden bahisle Ağır Ceza Mahkemesine 08.02.2005 gün ve 2004/160, 2005/40 esas karar sayılı görevsizlik kararı verilmiş ise de, görevsizlik kararı ile

iddianame dışına çıkılmasının mümkün olmadığı, iddianamede tavsifi yapılan dolandırıcılık suçu ile bağlı kalınarak yargılamaya devamla karar verilmesi gerektiği, sevk ve anlatıma göre, “resmi belgede sahtecilik” suçundan açılmış dava bulunmadığı gözetilmeden, iddianame dışına çıkılarak dava konusu yapılmayan “resmi belgede sahtecilik” suçundan sanık M...’ın mahkumiyetine hükmolunması, yasaya aykırı, **(11.CD’nin 15.02.2010 tarih ve 2009/18712-2010/1339 sayılı kararı)**

Karar tarihinde yürürlükte bulunan 5271 sayılı CMK. nun 225 maddesi uyarınca hükmün konusu duruşmanın neticesine göre iddianamede gösterilen fiilden ibaret olup, sanık M... T... hakkında açılan davada, sanığın, akaryakıt alımı sırasında başmüdürlüğün yazılı emrine rağmen kantarda, tartı işlemi sırasında herhangi bir personeli görevlendirmemek suretiyle görevini ihmal ettiğinden bahisle 765 sayılı TCK. nun 230. maddesi uyarınca cezalandırılmasının talep edildiği, iddianamedeki sevk ve tavsife göre “edimin ifasına fesat karıştırma” suçundan açılmış bir dava bulunmadığı, görevi ihmal ve edimin ifasına fesat karıştırma suçlarının ayrı yaptırımı gerektiren müstakil suçlar olup görevi ihmal suçunun edimin ifasına fesat karıştırma suçuna dönüşme olanağının da bulunmadığı cihetle, ek savunma vermek suretiyle dava açılmayan suçtan yazılı şekilde mahkumiyet hükmü kurulması, **(11.CD’nin 26.06.2008 tarih ve 2006/8413-2008/6851 sayılı kararı)**

1412 sayılı CMUK’nın 150 ve 257. (5271 sayılı CMK’nın 225.) maddeleri uyarınca hükmün konusunun iddianamede gösterilen fiilden ibaret olması gerekirken iddianamede dava konusu yapılmayan “resmi belgede sahtecilik” suçundan sanığın mahkumiyetine karar verilmesi, **(10.CD’nin 23.11.2009 tarih ve 2007/20840-2009/18193 sayılı kararı)**

5271 sayılı CMK’nın 225/1. maddesi gereğince hükmün konusu iddianamede gösterilen eylemdir. İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiilin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması kanuna aykırıdır. Somut olayda, 09.05.2005 tarihli iddianame ile "K.M... Sigorta İl Müdürlüğünde şef olarak görev yapan sanık F... D...’nin SSK kurumu projesi olan E.Bildirge adlı projenin gündeme geldiği dönemde, bu projeye karşı olduğundan sinkafli küfürler yapıp bu projeye karşı olduğunu beyan ettiği, ayrıca SSK Başkanlığına ve diğer yetkililere de küfürle hakarete bulunduğu SSK Başkanlığının vekili aracılığıyla şikayetçi olduğu, böylece müsnet suçu işlediği" iddiası ile açılan davada Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına veya Büyük Millet Meclisi Kararlarına

alenen sövme suçuna ilişkin bir ibare bulunmadığı ve bu suçtan hakkında açılmış bir davanın olmadığı gözetilmeden, yazılı şekilde hüküm kurulması, (**9CD'nin12.04.2010 tarih ve 2008/12838-2010/4207 sayılı kararı**)

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 13.5.1997 gün ve 76-114 sayılı kararında da açıklandığı üzere; 5271 sayılı CMK.nun 225/1.maddesi gereğince hükmün konusunun, iddianamede gösterilen eylemden ibaret olduğu, iddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiilin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulmasının yasaya aykırı bulunduğu somut olayda 10.3.2006 tarihli iddianamenin anlatım kısmında sanığın üzerine atılı hakaret suçu açıklanırken trafik ekip otosunu yumrukladığının belirtilmiş olmasının mala zarar verme suçundan dava açıldığını göstermeyeceği gözetilmeden, yazılı şekilde bu suçtan da mahkumiyet kararı verilmesi, kanuna aykırı, (**9.CD'nin 23.09.2008 tarih ve 2008/11514-2008/10226 sayılı kararı**)

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 13.5.1997 gün ve 76-114 sayılı kararında da açıklandığı üzere; 5271 sayılı CMK.nun 225/1. maddesi gereğince hükmün konusu iddianamede gösterilen eylemdir. İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiilin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması kanuna aykırıdır. Somut olayda 4.8.2006 tarihli iddianamenin anlatım kısmında 765 sayılı TCK.nun 125. maddesine aykırılık suçunun unsurlarını oluşturup hükme esas alınan sanık H... A... hakkında 1995 yılı Ağustos ayında Şemdinli Müsellaka Jandarma Karakoluna saldırı ve 1997 yılı mayıs ayında Hakkari Zap Bölgesinde güvenlik kuvvetleri ile silahlı çatışma, sanık N... A... hakkında ise 1994 yılı Ağustos ayı ile 1995 yılı Ocak ayı arasında Tendürek Bölgesinde çatışma eylemleriyle ilgili bir ibare bulunmadığı gözetilmeden, bu eylemlerin sübutu kabul edilerek suç vasfı buna göre belirlenmek suretiyle sanıklar hakkında yazılı şekilde hüküm tesisi ,(**9.CD'nin 16.07.2008 tarih ve 2008/8492-2008/9147**)

Kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma suçuna, iddianamede yüklenen suç olarak yer verilmediği gibi, uygulanması istenen yasa maddeleri arasında anılan suça ilişkin 5237 sayılı TCY'nin 109/2-3, (a), (b), (d) maddesinin de yazılmadığının anlaşılması karşısında, iddianamede gösterilen yüklenen suçlar ve uygulanması istenen yasa maddelerine göre, sanıklar hakkında kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma suçundan 5271 sayılı CMK'nun 170. maddesine uygun olarak açılmış bir dava bulunmadığı gibi, ek iddianamede düzenletilerek kişiyi özgürlüğünden yoksun

bırakma suçundan dava açılması sağlanmadan, yargılamaya devam olunup, hükmün konusunun iddianamede yüklenen suç ve uygulanması istenen Yasa maddeleriyle birlikte gösterilen eylemle sınırlı olan davanın konusu dışına çıkılarak 5271 sayılı CMK'nun 225/1. maddesine aykırı davranılması, (**6.CD'nin 26.09.2008 tarih ve 2007/19219-2008/22792 sayılı kararı**)

5271 Sayılı CMK'nun 225/1.maddesine göre hükmün konusunun iddianamede gösterilen eylemle sınırlı olduğunun belirtilmiş olması karşısında, sanık hakkında iddianame içeriğine göre, 30.05.2005 tarihli suç tespit tutanağı hakkında dava açıldığı halde sonradan dosyaya getirilen ve yakınan kurum görevlilerince düzenlenen 15.07.2005, 28.08.2005 ve 05.09.2005 tarihli suç tutanaklarında belirtilen eylemlerle ilgili açılmış bir dava bulunmadığı halde, ek iddianame düzenlenerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerektiği gözetilmeden, ek savunma hakkı verilmekle yetinilerek sanık hakkında tayin olunan cezadan 5237 sayılı TCK.'nun 43.maddesi gereğince artırım yapılması, (**2.CD'nin 28.01.2008 tarih ve 2009/7841-2010/8350 sayılı kararı**)

5271 sayılı CMK.nun 225/1.maddesine göre, hükmün konusunun iddianamede gösterilen eylemle sınırlı olduğunun belirtilmiş olması karşısında, sanık hakkında iddianame içeriğine göre mühür bozmak suçundan açılmış bir dava bulunmadığı gibi, ek savunma hakkı da verilmeden, 765 sayılı TCK.nun 274/1. maddesinin uygulanması suretiyle yazılı şekilde hüküm kurulması, (**2.CD'nin 28.01.2008 tarih ve 2007/17089-2008/1034 sayılı kararı**)

5271 sayılı CMK'nun 225. maddesinde suçun ve hükmün konusunun iddianamede gösterilen eylem olduğu belirtilmiş, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun istikrarlı uygulamaları ve Ceza Dairelerinin uygulamaları bu doğrultuda olup sanık hakkında düzenlenen 21.12.2006 tarihli, suç tutanağı ve hazırlık safhasındaki belgelerden sanığın orman sahasında açma suçunu işlediği ileri sürülerek 7.3.2007 tarihli iddianame ile kamu davasının açılmış, ancak, iddianamede sevk maddesi olarak işgal suçuna ait olan 6831 sayılı Yasanın 93/1. maddesinin gösterildiği ve yapılan yargılama aşamasında yapılan keşif ve bilirkişi raporları ile dosya içeriği dikkate alınarak iddianamede gösterilen fiil doğrultusunda sanığın 6831 sayılı Yasanın 93/2. maddesi kapsamına giren ormandan tarla açmak suçundan CMK'nun 226. maddesi gereğince ek savunma hakkı verilmek suretiyle hüküm kurulmasında bir isabetsizlik bulunmadığından tebliğnamedeki 2 no'lu bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir. (**3.CD'nin 15.10.2009 tarih ve 2008/11033-**

209/17548 sayılı kararı)¹⁴

¹⁴ Uyar.gov.tr

SONUÇ

Davasız yargılama olmaz ilkesi herhangi bir eylem veya eylemler hakkında hüküm kurulabilmesi için o eylem veya eylemlerin iddianameye konu edilmesi gerekir demektir. **“Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verilir”** (m.225 CMK/1); **Mahkeme fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir.**(CMK225/2) hükmü davasız yargılama olmaz ilkesinin dayanağıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu ve Ceza Daireleri de davasız yargılama olmaz ilkesi ile ilgili birçok karar vermiştir. Yerel mahkemelerin verdiği birçok karar Yargıtay tarafından ek savunma verilmeden hüküm kurulması veya eylem veya eylemler hakkında dava açılmadan hüküm kurulması nedeniyle bozulmaktadır. Örneğin Yargıtay eylemlerle ilgili açılmış bir dava bulunmadan ek savunma ile yetinilerek hüküm kurulmasını yasaya aykırı görmüştür.

Davasız yargılama olmaz ilkesi nedeniyle eylem(ler) hakkında dava açılmamışsa, yerel mahkemeler CMK 225 maddesini göz önünde bulundurarak ek savunma hakkı vermeli veya o eylem veya eylemler iddianameye konu olmamışsa o eylem(ler)'in mahkemeler tarafından ihbar edilip Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianameye konu edilmesi, davaların birleştirilmesi gerekir. Ve davalar hakkında bundan sonra karar verilmelidir.

KAYNAKÇA

- 1-BAYKAL, Mine Güliz., 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun'da Kamu Davası'nın Açılması, İddianame'nin Unsurları ve İadesi, İstanbul 2010
- 2- Bozyel, Hafit, Uluslararası Ceza Hukukunda Non Bis İn İdem Kavramı, Yüksek Lisans Ödevi, İstanbul, 2013
- 3-Çınar, Ali Rıza, Hükümün Konusu Ve Eylemi Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi, TBB Dergisi, Sayı 84, 2009
- 4-ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/SIRMA Özge/KIRIT Yasemin F. Saygılar/ÖZAYDIN Özdem/AKCAN Esra Alan/ERDEN Efser, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, Temmuz 2013
- 5-Uyap.gov.tr